

INNOVATSION IQTISODIY TARAQQIYOTNI TA'MINLASHNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI

Erxanova M

ilmiy rahbar

Ibodullayeva Malohat

TMI magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7982500>

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsiyalar iqtisodiyotni ta'minlashning baholash ko'rsatkichlari keltirilgan. Shuningdek, zamonaviy dunyoda innovatsiyalardan keng foydalanish orqali- iqtisodiyotni jadal rivojlantirishga erishish mumkinligi haqida taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot, innovatsion indeks, global indeks, texnologik yutuqlar indeksi.

ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В данной статье представлены оценочные показатели обеспеченности экономики инновациями. Также даются предложения и рекомендации, что быстрое экономическое развитие может быть достигнуто за счет широкого использования инноваций в современном мире.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационный индекс, глобальный индекс, индекс технического прогресса.

ASSESSMENT INDICATORS OF ENSURING INNOVATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. In this article, the evaluation indicators of the provision of innovation to the economy are presented. Also, suggestions and recommendations are given that rapid economic development can be achieved through the wide use of innovations in the modern world.

Key words: innovation, innovation economy, innovation index, global index, index of technological progress.

Ma'lumki, innovatsiya mamlakatning istiqbolini ta'minlovchi ko'rsatkichlardan biri. Innovatsion baholash ko'rsatkichlaridan foydalanish, mamlakatdagi iqtisodiy holatni tahlil qilish, davlatdagi innovatsion muhitning kuchli, zaif taraflarini ko'rsatish va boshqa holatlarda yordam berishi mumkin. Innovatsion baholash ko'rsatkichlariga qarab mamlakat o'z iqtisodiyotining keyingi 5-10 va undan uzoqroq muddatni pragnoz qilish jarayoni yengillashadi va eng ohirgi texnika va texnologiyalardan foydalanishga harakat qiladi. Agarda mamlakat ichida rivojlanishdan orqada qolgan sektorlar bo'lsa, ularni yaxshilash bo'yicha maslahatlar olishi ham mumkin.

Innovatsiyalar iqtisodiy taraqqiyotning va raqobatbardoshlik omili sifati XX asrning 2-yarmidan boshlandi va innovatsion faoliyatni baholash ko'rsatkichlariga e'tibor kuchaydi. Dunyo bo'ylab mamlakatlarning ichki innovatsion salohiyatini chuqur o'rganish va innovatsion faoliyatni baholovchi ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish muhim vazifa qilib belgilandi. Biroq o'sha davrda statistik ma'lumotlarni yig'ishda va ularning yetishmasligi va ba'zan yetishsada to'g'ri, ishonchli emasligi tufayli davlatlar ichida bu ko'rsatkichlarni aniqlash jarayonini qiyinlashtirdi. Aynan shuning uchun xalqaro markazlar va ilmiy tashkilotlar tashkil qilinib mamlakatdagi innovatsion

faoliyatni baholashga oid nazariy bilimlar yig'ish, ularni amalyotdagi tahlillariga oid ma'lumotlarni guruhlash kabilar xalqaro darajada olib borildi.

Hozirda keng tarqalgan ko'rsatkichlarga:

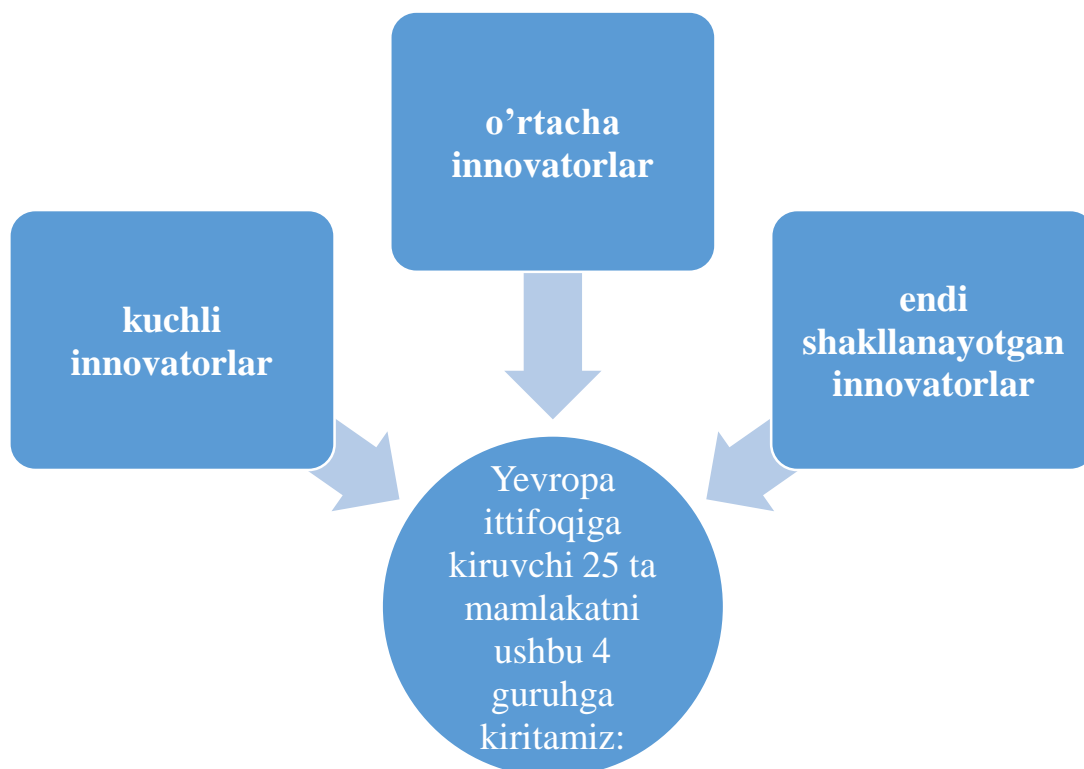
- Yevropa innovatsion tablosi (EIS);
- Texnologik yutuqlar indeksi (TAI);
- Innovatsion salohiyat indeksi (Innovation Capacity Index);
- Ummumjahon innovatsion indeksi (GII BCG);
- Insead Global innovatsion indeksi (GII INSTEAD);
- Innovatsiyalarning global omili (Global Innovation Quotient).

Yevropa innovatsion tablosi (EIS)-Yevropa Ittifoqidagi mamlakatlarning va hududlardagi innovatsion ishlarni taqqoslash vazifasini bajaradi. Shuningdek mamlakatlarning ustunlik taraflari va kuchsiz jihatlarini o'rganib chiqib, muammolarni yechish bo'yicha takliflar beradi. Yevropa ittifoqidagi deyarli barcha mamlakatlarda 2022-yilda 2015-yilga nisbatan innovatsion faoliyati yaxshilangan bo'lib, Polnd va Croatiyada innovatsion jarayon EIUning o'rtacha ko'rsatkichidan oshgan.¹

Kuchli innovatorlar: Austriya, Luksinburg, Germaniya, Fransiya.

O'rtacha innovatorlar: Estoniya, Sloveniya, Italiya, Ispaniya, Portugaliya, Gretsiya.

Endi shakllanayotgan innovatorlar: Slovakiya, Polnd, Latviya, Bulgariya, Ruminiya.

1.8-rasm. Baholash ko'rsatkichlariga qarab EIU davlatlarini 3 guruhga ajratamiz²

Texnologik yutuqlar indeksi-mamlakatlar global texnologik ustunliklardan foydalanish

¹ [Research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators)

² Muallif ishlanmasi

orqali o'zlarining texnologik sig'imini va faoliyatini oshirishlari mumkin. Texnologik yutuqlar indeksiga ta'sir etuvchi bir necha faktorlar mavjud va ularni o'chashda turli xil usullardan foydalanadi:

- rivojlanish indeksi;
- raqobatbardoshlik hisobotlari Jahon Iqtisod Formi tomonidan beriladigan;
- xalqaro ma'lumotlar texnologiyasi hisoboti va boshqalar.

TAI mamlakatlarning yarata olish qobiliyati va texnologiyaning mamlakar hududida qay darajada kirib borganligi aks ettiradi. TAI texnologik jarayonlarni bosqichma-bosqich rivojlanishiga va mamlakatlarning texnologik yutuqlariga ko'ra guruhlarga ajratadi, biroq umumiy texnologik rivojlanish ko'lamini o'lchamaydi. Davlatlarning texnologiyadan foydalangan holda mamlakatlarning iqtisodiy ahvolini hisobga olgan holdagi texnologik rivojlanishga e'tibor qaratadi. Desai Et Al 2002-yilda 72ta davlatning ma'lumotlariga asoslanib, ularning TAI ni hisoblab chiqadi. Uning tahlillari natejasi shuni ko'rsatadiki, texnologik jarayonlardagi eng katta farq rivojlanayotgan mamlakatga to'g'ri keladi.³ Quyida 179 ta mamlakatlardan texnologik yutuqlar borasida buyuqori ko'rsatgichga ega bo'lganlari ko'rsatilgan.

1.1-jadval.

Texnologik yutuqlar indeksi mamlakatlar kesimida⁴

№	Davlat nomlari:	2017	2018
1	Singapur	0.863912308	0.865564347
2	Flippin	0.800273802	0.801319836
3	Korea Respublikasi	0.745560843	0.779174604
4	Buyuk Britaniya	0.665351118	0.661401355
5	Nezerlandiya	0.653362546	0.660756149
6	Norvigiya	0.664073295	0.657837596
7	Sveden	0.605369766	0.579793042
8	AQSH	0.599965629	0.592453473
9	Kanada	0.577341657	0.585466354
10	Birlashgan Arab Amirliklari	0.57292359	0.582214996
11	Svizerland	0.565412351	0.559425481
12	Yangi Zelandiya	0.529962404	0.535253576
13	Xitoy	0.528172058	0.529667933
14	Slovak Respublikasi	0.505830131	0.491671512
15	Quvayt	0.501693567	0.533454258

³ <https://zenodo.org/record/3955182>

⁴ Muallif ishlanmasi

16	Ispaniya	0.489190233	0.490889603
17	Rossiya Federatsiyasi	0.48138406	0.495430756
18	Polsha	0.454043847	0.475813225
19	Portugaliya	0.418518497	0.417701044
20	O'zbekiston	0.274952451	0.280785151

2011- yilda 91ta davlatda olib borilgan tahlillar natejasi 2009-yildagi ma'lumotlardan farq qiladi. TAI indeksi turli hil texnologik o'zgarishlarga aloqador boshqa xususiyatlarni ham o'z ichiga olib, davlatlarga ularni vaqt o'tishi bilan taqqoslash imkonini yaratib beradi. Burinskiening 2013-yilda xalqaro savdo va texnologik innovatsiyalar o'rtasidagi bog'liqliklarni o'rganib chiqadi. U 62 ta davlatda raqamli savdoni qay darajada yo'lga qo'yilganligi va texnologik yutuqlariga ko'ra guruhlarga ajratdi. Izlanishlar texnologik jihatdan rivojlangan mamlakatlarda raqamli savdoning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligini ko'rsatdi. TAI-15 Shahab tomonidan 167 ta mamlakatda olib borilgan tahlilarga ko'ra 31 ta davlatni texnologik jihatdan yetakchilar, 34 tasini potensial liderlar va 44 tasini tez mostlashuvchilar va qolgan 58tasini texnologiyalardan kam foydalanishlarini keltirib o'tadi. ⁵ Yuqoridagi ko'rsatkichlar xo'jalik yurituvchi subyektlarning innovatsion faolligini, mamlakatning innovatsion salohiyatini, mamlakatdagi infratuzilma holatini, olib borilayotgan innovatsion ishlarning natejasini baholashga va shu asosida mamlakat retingini tuzishga yordam beradi.

Global innovatsiya indeksi 2022-yilgi natejalariga ko'ra Shvetsariya eng innovatsion davlat deb topildi, AQSH va Sweden va Buyuk Britaniya va Nezerlandiya yuqori o'rinni egallab kelmoqda. Xitoy kuchli 10talikka kirgan bo'lib, Turkiya va Hindiston birinchi marta 40 talik ichiga kiritildi.

1.2-jadval

Innovatsion ishlanmalardan olinadigan daromadlarga ko'ra davlatlarni 3 guruhga ajratamiz⁶

Daromad miqdoriga ko'p	Past daromad oluvchi davlatlar	O'rtacha past daromad oluvchi davlatlar
Maldava Respublikasi (2011-2022)	Mozanbek (2012,2014-2022)	Hindiston (2011-2022)
Tayland (2011,2014-2015,2018-2022)	Madagaskar (2016-2018,2020-2022)	Kenya (2011-2022)
Bulgariya (2015,2017-2018,2020-2022)	Brundi (2017,2019,2022)	Vetnam (2011-2022)
Jordaniya (2011-2015,2022)		Mangoliya(2011-2015, 2018-2022)

5. <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3488466.3488476>

6. https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/

Janubiy Afrika(2018-2022)	Ukraina (2012,2014-2022)
Brazilya (2021-2022)	Pokiston (2022)
Peru (2021-2022)	O'zbekiston (2022)
Yamayka (2020,2022)	Marakko (2015,2020-2022)
	Flippin(2019,2020-2022)
	Tunis (2018,2020-2022)
	Tanzaniya birlashgan Respublikasi (2017,2019,2022)
	Indaniziya (2022)
	Eron (2011-2022)

Boston konsalting guruhining umumjahon innovatsion indeksi- mamlakatdagi innovatsion faoliyat darajasini baholash uchun mo'ljallangan bo'lib, u innovatsion faoliyat natejalari va innovatsion faoliyat rivojlanishini rag'batlantiruvchui davlat siyosatini tafsiflovchi ko'rsatkichdir.⁷

1963-yilda asos solingan global konsalting firma biznes hamkorlikni yo'lga qo'yish va davlatlarda yuzaga kelayotgan murakkab muammolarni yechishning yo'llarini taklif qiladi va shuningdek, aksiyadorlik kompaniyalari va xaridorlarga eng yetakchi boshqaruv maslahatlari, ohirgi texnologiyalardan foydalalanish va hamkorlikda aloqa olib borish kabilarni bajarishda yengilliklar yaratib beradi.⁸

Ushbu indeks 2 qismdan iborat:

1. Innovatsion salohiyat - davlatning byudjet-soliq siyosati, ta'lim, savdo, sanoat, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish sohasidagi siyosat, migratsiya siyosati, innovatsion muhit, (ta'lim va infratusilma sifati, ishchi kuchining rivojlanganlik darajasi, ishbilarmonlik muhiti);

2. Innovatsion faoliyat natejalari-ilmioy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari, biznes samaradorligi (o'rta va yuqori texnologik mahsulotlarni eksport qilish, mehnat unimdorligi); innovatsiyalarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri kiradi. So'nggi marta ushbu indeks 2009-yilda chop etilgan bo'lib, unda Germaniya, AQSH, Yaponiya yuqori o'rinni egallashgan.

REFERENCES

1. E.INasirov, D.X.Shadiyeva, Sh.Sh.Asamxodjaeva, S.B.Yunusova;
2. Yo`ldoshev N.Q. va boshqalar. «Innovatsion menejment». Darslik. TDIU. 2011 y. — 312 b
3. “Investitsiya va innovatsiyalar” darslik II qism.-T.2022 212-bet;

⁷ E.INasirov, D.X.Shadiyeva, Sh.Sh.Asamxodjaeva, S.B.Yunusova “Investitsiya va innovatsiyalar” darslik II qism.-T.2022 212-bet

⁸ <https://www.bcg.com/about/overview>

4. Borut Likar, co-editors Peter Fatur, Urshka Mrgole; translation Arslingue K.Jontar, TEFL, TBE. — 1st. ed. — El. knjiga. — Ljubljana innovation management [Elektronskivir] Korona plus — Institute for Innovation and Technology, 2013;

Foydalanilgan saytlar:

5. [https://zenodo.org/record/3955182;](https://zenodo.org/record/3955182)
6. [https://www.bcg.com/about/overview.](https://www.bcg.com/about/overview)
7. https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/
8. [Research-and-innovation,ec.europa.eu/statistics/performance-indicators.](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators)